

طراحی و ساخت ابزار میزان و نگرش به استفاده از شبکه‌های اجتماعی و بررسی رابطه آن با عملکرد تحصیلی

الهه حجازی¹، وحیده نامداری²، مجید قاسمی^{3*}، علی مقدمزاده⁴

1. دانشیار، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران

2. کارشناسی ارشد، تحقیقات آموزشی، دانشگاه تهران

3. دانشجوی دکتری، برنامه‌ریزی توسعه آموزش عالی، دانشگاه کردستان

4. استادیار، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران

تاریخ دریافت: 1395/04/28 تاریخ پذیرش: 1395/10/17

Construction and Validation of the Scale Amount and Attitudes Toward the Use of Social Networks and It's Relation with Academic Performance

E. Hejazi¹, V. Namdari², M. Ghasemi^{3*}, A. Moghadamzadeh⁴

1. Associate Professor, Faculty of Education and Psychology, University of Tehran

2. Graduate Student, Researches Teaching, University of Tehran

3. PhD student, Higher Education Development, University of Kurdistan

4. Assistant Professor, Faculty of Education and Psychology, University of Tehran

Received: 2016/07/18 Accepted: 2017/01/06

Abstract

The aim of this study was construction and validation of the scale Amount and attitudes toward the use of social networks and it's relation with academic performance. To do so, 350 students (187 girls and 163 boys) of third-grade high school students, in region 5 of Tehran, were selected through stratified random sampling that responded to researcher-made questionnaire of using social networks. Data obtained by exploratory factor analysis with principal components and varimax rotation, Cronbach's Alpha and Pearson correlation, multiple regression and analysis of variance were used. On stage construction of the scale, after confirming the validity, content validity, exploratory analysis with principal components and varimax rotation the ultimate tool 30 questions that lead to the extraction of two factors: attitude to the use of social networks, and the use of social networks. Scale reliability through Cronbach alpha coefficient for the subscales attitude towards using social networks 0.81 and for the use of social networks 0.88 and 0.91 were obtained for the total scale. Academic performance was considered as a method for the convergent validity. The regression's results showed that the amount of utilizing the social networks could predict 0.18 of the variance of academic performance. The results showed that the scale of the use of social networks has Favorable reliability and validity, and the amount of and attitudes toward the use of such networks performance plays a decisive role on students' academic.

Keywords

Social Networks, Validation, Academic Performance, Region 5 of Tehran, Student.

چکیده

هدف این پژوهش ساخت و اعتباریابی مقیاس میزان و نگرش به استفاده از شبکه‌های اجتماعی، و ارتباط آن با عملکرد تحصیلی بود. بدین منظور تعداد 350 نفر (187 دختر و 163 پسر) از دانش‌آموزان مقطع سوم دبیرستان منطقه پنج شهر تهران که به روش تصادفی طبقه‌ای انتخاب شده بودند، به پرسش‌نامه محقق ساخته میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی جواب دادند. داده‌های به دست آمده از طریق تحلیل عاملی اکتشافی با روش مؤلفه اصلی و چرخش واریماکس، ضریب آلفای کرانباخ و همبستگی پیرسون، رگرسیون چندگانه و تحلیل واریانس تحلیل گردید. در مرحله ساخت مقیاس، پس از تأیید روایی صوری، روایی محتوایی، تحلیل اکتشافی با روش مؤلفه اصلی و چرخش واریماکس، ابزار نهایی 30 سؤال شده که منجر به استخراج دو عامل نگرش به استفاده از شبکه‌های اجتماعی و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی گردید. اعتبار مقیاس از طریق ضریب آلفای کرانباخ برای خرده مقیاس نگرش به استفاده از شبکه‌های اجتماعی 0/81 و برای میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی 0/88 و برای کل مقیاس نیز 0/91 به دست آمد. عملکرد تحصیلی به عنوان روشی برای اعتبار همگرا در نظر گرفته شد. نتایج رگرسیون نشان داد که میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی توانست 0/18 از واریانس عملکرد تحصیلی را پیش‌بینی کند. نتایج به دست آمده نشان داد که مقیاس میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی از روایی و پایایی مطلوبی برخوردار است و میزان و نگرش به استفاده از این گونه شبکه‌ها در دانش‌آموزان، نقش تعیین کننده در عملکرد تحصیلی آنها دارد.

واژگان کلیدی

شبکه‌های اجتماعی، اعتبارسنجی، عملکرد تحصیلی، منطقه پنج تهران، دانش‌آموز.

* نویسنده مسئول: مجید قاسمی

ایمیل نویسنده مسئول:

*Corresponding Author: gmajid13@gmail.com

مقدمه

خانواده‌هایمان را به خود نزدیک‌تر کنیم، به همسایگان و هم‌دانشگاهی‌ها دسترسی یابیم، به بازار محصولات و خدمات نیرو بخشیم» (هانسن و اشنایدرمن و اسمیت⁵، 2011: 4). مطالعه میشل⁶ و همکاران (2013) حاکی از آن است که افراد به طور روزافزون به سازمان‌ها و گروه‌ها می‌پیوندند و از طریق شبکه‌های اجتماعی با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند، همچنین رسانه‌های اجتماعی به طور فزاینده‌ای وارد زندگی دانش‌آموزان شده است. نتایج تحقیقات گوناگون نشان می‌دهند که نسل دیجیتال امروزی ترجیح می‌دهد با رسانه‌های خاص عصر خودش، درگیر یادگیری شود (نقل از دهقانزاده؛ علی‌آبادی؛ دهقانزاده، 1395). در این بین پژوهش‌هایی که منجر به شناسایی متغیرهای اثرگذار بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان گردد، از طرف سیاست‌گذاران آموزشی مقبولیت زیادی پیدا کرده است (مارکس⁷، 2010). پیشرفت تحصیلی یکی از پیامدهای کلیدی مورد استناد برای ارزشیابی کارآمدی نظام آموزشی یک کشور محسوب می‌شود. در مدل‌های سنتی عوامل مؤثر بر عملکرد معمولاً روی عوامل مربوط به دانش‌آموز، مدرسه و خانواده و ترکیبی از عوامل وابسته با آنها مورد بررسی قرار می‌گرفت و حال آنکه با ظهور فناوری‌های جدید و بحث شبکه‌های اجتماعی و تأثیر آنها در همه ابعاد زندگی، به ویژه تأثیر آنها بر عملکرد تحصیلی نیز قابل بررسی است. با توجه به این امر که میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی، به ویژه در بین نوجوانان و جوانان در حال افزایش پیش‌رونده‌ای است و مطالعات بر روی این افراد می‌تواند ابعاد توجه ویژه آنان را به این پدیده نوین روشن سازد، دانستن این که چه تعداد از دانش‌آموزان و به چه میزان از سایت‌های شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند، برای مجامع علمی به شدت اهمیت دارد. پژوهش‌گران اشاره کرده‌اند که این استفاده‌ها، بر یادگیری دانش‌آموزان و جو کلاس درس نیز تأثیر دارد و می‌توان با به کارگیری آنها در فرایند آموزشی، از آنها به طور بهینه در جهت اهداف آموزشی استفاده کرد (مازر، ماری و سیمندس⁸، 2009)؛ چنانچه که نتایج پژوهش امان‌زاده و

ما در عصر شبکه‌ها زندگی می‌کنیم، عصری که در آن شکل‌گیری شبکه‌های گوناگون اجتماعی برخط، شیوه‌های ارتباطی و اطلاع‌رسانی نوینی به عرصه گسترده ارتباطات اجتماعی معرفی کرده است (میرمحمد صادقی، 1391: 10). در جهان معاصر که موسوم به «عصر اطلاعات و ارتباطات» است و رسانه‌ها همه چیز را در تسخیر خود در آورده‌اند، کارکرد و اهمیت این رسانه‌ها بر کسی پوشیده نیست (نصرتی، 1391). شبکه‌های اجتماعی با ویژگی‌های خاص خود در واقع اوج انقلاب اینترنتی هستند و جایی برای دیگر نوآوری‌های عصر اینترنت باقی نگذاشته‌اند (کاستلز¹، 1380). از سال 2005 میلادی تاکنون موضوع شبکه‌های اجتماعی مجازی، اصلی‌ترین مشغله کاربران اینترنت در دنیا و به تبع آن در ایران بوده است (مرادی، 1390).

اصطلاح شبکه‌های اجتماعی را برای نخستین بار چای‌ای بارنز² در سال 1954 طرح کرد و از آن پس به سرعت به شیوه‌ای کاربردی در تحقیقات و مطالعات بدل گشت (بوید و ایسون³، 2007) بر اساس تعریف راین گلد شبکه اجتماعی مجازی، معمولاً به معنای شبکه الکترونیکی ارتباطات متقابل است که محدوده‌اش را خود تعریف می‌کند و پیرامون علاقه یا هدف مشترکی تشکیل شده، گرچه در برخی مواقع، ایجاد ارتباط فی‌نفسه به هدف تبدیل می‌شود (راین گلد⁴، 2002: 25). طبق تعریف هلن صدیق بنای، شبکه‌های اجتماعی واژه‌ای است که برای نامیدن گروهی از افراد که در میان خود دارای ارتباطات وسیع و مستمر هستند و یک حلقه منسجم ارتباطی را تشکیل می‌دهند، به کار می‌رود (صدیق بنای، 1387). شبکه‌های اجتماعی مجازی در حال حاضر قوی‌ترین رسانه برخط در دنیا به شمار می‌روند. این شبکه‌ها به دلیل تکرر و تنوع محتوایی و قابلیت‌های متعدد نرم‌افزاری و اینترنتی با استقبال گسترده کاربران مواجه شده‌اند. ویژگی این شبکه‌ها، قدرت برقراری نظام شبکه‌ای میان دوستان و هم‌فکران کاربران به صورت منظم و سامان‌مند است (ضیایی پرور و عقیلی، 1388). «ما از رسانه‌های اجتماعی استفاده می‌کنیم تا دوستان و

5. Hansen, Shneiderman & Smith

6. Michael

7. Marks

8. Mazer, Murphy & Simonds

1. Castels

2. J.A. Barnes

3. Boyd & Ellison

4. Rheingold

است. بیشترین استفاده، از شبکه فیس بوک بوده است. میشل و همکاران (2013) در پژوهشی، ابزاری ساختند که در آن میزان استفاده کاربران از شبکه اجتماعی فیس بوک را مورد ارزیابی قرار داده است. در این پژوهش، دو عامل یکپارچگی اجتماعی و ارتباط عاطفی، از طریق تحلیل عاملی اکتشافی استخراج گردید این ابزار، دارای پایایی و روایی مطلوبی گزارش شده است. امیری، نوری مرادآبادی؛ بساطیان (1390) در پژوهشی میزان و نوع استفاده از ماهواره و میزان اعتماد به ماهواره را بررسی کرده‌اند. نتایج نشان داد که بین گرایش به آسیب‌های اجتماعی با میزان استفاده، نوع استفاده و میزان اعتماد به ماهواره همبستگی معناداری وجود دارد.

اغلب اندازه‌گیری‌ها در یک دامنه محدود بوده است، علاوه بر این ظهور فناوری‌های جدید و متنوع، توسعه یافته‌اند که استفاده از آنها نیاز به ارزیابی دارد. یکی از مسائلی که در پژوهش‌های صورت گرفته، در نظر گرفته نشده، این است که چه میزان از یک جامعه خاص عضو شبکه‌های اجتماعی هستند. بررسی تحقیقات اخیر نشان می‌دهد که چهار روش برای ارزیابی استفاده از فناوری وجود دارد: 1. (زمان) اندازه‌گیری میزان ساعت یا دقیقه استفاده در روز به وسیله کاربر (بکر، الذهابی، هوپ وود، 2012؛ جانکو، 2013)؛ 2. فراوانی در تعداد موارد استفاده در مدت زمان خاص (باراک، 2012؛ جانسون، 2010)؛ 3. خودگزارشی که در طیف لیکرت از (کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم) صورت می‌گیرد (جانکینز⁸ و دیگران، 2013؛ ون کاتش⁹ و دیگران، 2012)؛ 4. نمونه‌برداری مطالعه کیفی از طریق مصاحبه (مورنو¹⁰ و دیگران، 2012؛ ونگ و تچرنیو¹¹، 2012). بر اساس گزارش سال 2010 سایت آمار جهانی اینترنت، تعداد کاربران ایرانی اینترنت از 25000 در سال 2000 به 32200000 در سال 2009 رسیده است (آمار جهانی اینترنت¹²، 2010). با رشد آمار استفاده از اینترنت و

نعمان‌اف (1394) نشان داد، یادگیری ناشی از استفاده از روش‌های نوین آموزش مبتنی بر وب، رایانه و یادگیری سیار بر مهارت تفکر انتقادی و تفکر خلاق اثر مستقیم داشته است. همچنین عابدینی و مختاری (1394) در پژوهش خود دریافتند که استفاده آموزشی از تلفن همراه برای یادگیری، نقشی فراشناختی داشته و به عنوان واسطه توانسته یکی از راهبردهای خودتنظیمی برای مدیریت منابع به وسیله دانش‌آموزان مورد استفاده قرار گیرد. بنابراین آغاز این مطالعات از لحاظ تحصیلی نیز مهم است.

ابزارهای گوناگونی درباره استفاده از شبکه‌های اجتماعی ساخته شده است. روس¹ و همکاران (2013) در پژوهشی، ابزاری را طراحی کردند که به تنوع استفاده کاربران از رسانه‌های اجتماعی از طریق گوشی‌های هوشمند پرداخته است. در این پژوهش تحلیل اکتشافی با استفاده از 44 گویه بوده که منجر به استخراج 11 عامل (حسابداری؛ استفاده عمومی؛ اینترنت؛ ارسال و دریافت ایمیل؛ اشتراک‌گذاری رسانه‌ای؛ پیام‌های متنی؛ بازی‌های ویدیویی؛ دوستی آنلاین؛ فیس بوک؛ تماس تلفنی؛ تماشای تلویزیون) شده است. از دیگر نتایج این پژوهش این که کاربران، از ابزارهای متفاوتی از جمله: گوشی‌های هوشمند، لب تاپ، کامپیوتر رومیزی (pc) استفاده کرده‌اند. وانگ، چن و لیانگ² (2011) در پژوهشی ادراک دانشجویان را نسبت به رسانه‌های اجتماعی بررسی کردند. در ابزار محقق ساخته این پژوهش، انگیزه و تنوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مورد سؤال قرار گرفته است. نتایج این پژوهش نشان داد که 45% از دانشجویان 6-8 ساعت در روز از رسانه‌های اجتماعی استفاده می‌کردند. 23% بیش از 8 ساعت صرف رسانه‌های اجتماعی می‌کردند. همچنین 20% از دانشجویان بین 2-4 ساعت و تنها 12% کمتر از 2 ساعت را در این کار صرف کردند. گرلیچ، براونینگ، وسترن³ (2010) ابزاری جهت سنجش محبوبیت و میزان فراوانی استفاده از رسانه‌های اجتماعی مختلف ساختند. نتایج این پژوهش نشان داد که زنان نسبت به مردان استفاده بیشتری از اینترنت و رسانه‌های اجتماعی داشته‌اند ولیکن این تفاوت معنادار نبوده است. در کل استفاده زیاد و تقریباً برابر بوده

4. Becker, Alzahabi & Hopwood

5. Junco

6. Burak

7. Johnson

8. Jenkins

9. Venkatesh

10. Moreno

11. Wang & Tchernev

12. Internet World Stats

1. Rosen

2. Wang, Chen, Liang

3. Gerlich, Browning & Westermann

کرده‌اند که به دلیل استفاده بیش از حد از اینترنت برای فعالیت در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی مورد اعتراض سایر اعضای خانواده واقع شده‌اند. مطالعه جوادنی‌نیا و همکاران (1391) نشان داد که 35% از دانشجویان گروه شاهد و 54/3% از دانشجویان گروه مورد در شبکه‌های اجتماعی عضویت داشتند. میانگین ساعات کار با شبکه اجتماعی در گروه مورد $0/9 \pm 1/73$ ساعت و در گروه شاهد $0/44 \pm 1/4$ ساعت در روز بود و اختلاف آماری بین دو گروه معنادار است. زمان عضویت در این شبکه‌ها در 57/9% دانشجویان گروه مورد، در سال اول ورود به دانشگاه و در 43/1% از افراد گروه شاهد قبل از ورود به دانشگاه است. همچنین نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که دانشجویان با معدل و عملکرد تحصیلی پایین‌تر نسبت به دانشجویان با عملکرد و معدل بالاتر، بیشتر از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند. دلایل اهمیت مطالعه شبکه‌های اجتماعی نه تنها به دلیل جایگاهی است که این شبکه‌ها امروزه در میان کاربران اینترنت یافته‌اند، بلکه به دلیل نفوذ و گسترش آن در زندگی روزمره این کاربران، باعث گردیده، عملاً شبکه‌ها به بخشی از زندگی روزانه آنها تبدیل شود. کاربران این شبکه‌ها بخشی از مشخصات هویت، عکس و جنبه‌هایی از زندگی شخصی خود را با عموم دوستانشان در میان می‌گذارند و ارتباطات مجازی را به عنوان راهی مقبول برای تداوم دوستی‌ها و ارتباطاتشان می‌پذیرند (مرادی، 1390). بسیاری از کاربران این شبکه‌ها نوجوانان و دانش‌آموزان هستند که صرف نظر از انگیزه‌های متفاوت آنها از عضویت در این شبکه‌ها، عملکرد تحصیلی آنها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بنابراین تأمل در جنبه‌های مختلف فضای مجازی، می‌تواند در درک پدیده‌های نوین آموزشی، اجتماعی و فرهنگی سودمند باشد. با نظر به اهمیت موضوع پیشرفت تحصیلی، پیشینه تجربی و نظری موجود، پژوهش‌گران، بر این موضوع تأکید می‌کنند که استفاده از شبکه‌های اجتماعی از جنبه‌های مهم تجارب دانش‌آموزان محسوب می‌شود که می‌تواند در عملکرد تحصیلی آنها مؤثر باشد. با شناسایی به موقع نگرش و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی، می‌توان اقدامات سازنده‌ای جهت پیشگیری اولیه از افت تحصیلی دانش‌آموزان انجام داد، لذا نیازمند مطالعات و پژوهش‌های عمیقی جهت شناسایی کم و کیف نگرش اقشار مختلف جامعه و به ویژه دانش‌آموزان نسبت به این

توسعه روزافزون کاربران شبکه‌های اجتماعی (پوتنام¹، 2000: 170)، به ویژه نوجوانان و همچنین با توجه به تأثیری که شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌تواند بر عملکرد تحصیلی نوجوانان و دانش‌آموزان داشته باشد، بررسی میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و رابطه آن با عملکرد تحصیلی امری ضروری به نظر می‌رسد. در مورد تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان، تاکنون مطالعات مختلفی در دنیا انجام گرفته است که نشان می‌دهد این مسئله مورد مناقشه بوده و نشان دهنده نتایج ناهماهنگی است. در مطالعه کولک و ساندرز² (2008)؛ پاسک، مور، هارگیتای³ (2009)؛ او برایان⁴ (2011) که ارتباط بین استفاده از فیس بوک و عملکرد تحصیلی بررسی شده است، بین معدل کل دانش‌آموزان استفاده‌کننده از فیس بوک و دانش‌آموزانی که از آن استفاده نمی‌کردند، تفاوتی وجود نداشته است. از سویی دیگر برخی (جانکو، 2013)؛ کریشنر و کارپینسکی⁵ (2010) گزارش دادند که استفاده‌کنندگان از شبکه‌های اجتماعی، معدل کل کمتری داشته و ساعات کمتری را به مطالعه پرداخته‌اند. همچنین این موضوع باعث افزایش اضطراب و استرس (فراهانی و همکاران، 2011)؛ صرف نظر کردن از خانواده، زندگی اجتماعی، تحصیل، تفریح و سرگرمی یا فعالیت‌های ورزشی شده است (خلیلی آذر، 1392). یافته‌های پژوهش خدایاری؛ حسینی؛ سعیدی (1393) نشان داد، 55/3 درصد دانشجویان دانشگاه آزاد در حد کم؛ 31/6 درصد در حد متوسط؛ و 13/1 درصد در حد زیاد از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند. همچنین بین متغیرهایی چون: تنوع و گستردگی، جنسیت و رشته تحصیلی دانشجویان در استفاده از شبکه‌های اجتماعی رابطه وجود دارد. به طوری که میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی در دانشجویان مرد بیشتر از زنان بوده است. بشیر و افراسیابی (1391) در پژوهشی نشان دادند که افراد با اهداف متنوعی عضو این شبکه‌ها می‌شوند که مهم‌ترین آنها را سرگرمی دانسته‌اند. میان عضویت در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و نحوه اختصاص وقت به سایر فعالیت‌های اجتماعی ارتباط وجود داشته و بیشتر پاسخ‌دهندگان اذعان

1. Putnam
2. Kolek & Suanders
3. Pasek, More & Hargittai
4. O'Brien
5. Kirschner & Karpinski

انتخاب شدند. از نمرات پایان ترم دوم تحصیلی 1393-1394 برای عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان استفاده شد. همچنین از پرسش‌نامه محقق ساخته، برای اندازه‌گیری میزان استفاده دانش‌آموزان از شبکه‌های اجتماعی استفاده شد. این پرسش‌نامه دارای 30 گویه و دو مؤلفه است. نگرش نسبت به شبکه‌های اجتماعی که دانش‌آموز میزان موافقت خود را بر روی طیف چهار درجه‌ای لیکرت (کاملاً موافقم نمره 4، موافقم نمره 3، مخالفم نمره 2، کاملاً مخالفم نمره 1) مشخص می‌کند و مؤلفه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی که دانش‌آموز میزان استفاده خود از شبکه‌های اجتماعی را بر روی طیف چهار درجه‌ای لیکرت (هرگز نمره 1، به ندرت نمره 2، اکثر اوقات نمره 3 و دائماً نمره 4) تعیین می‌کند. در پژوهش حاضر، از روایی¹ محتوایی، جهت سنجش روایی پرسش‌نامه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی استفاده گردید. پرسش‌نامه مذکور مورد تأیید چند تن از استادان قرار گرفت. اعتبار² این پرسش‌نامه در عامل میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی 0/88، در نگرش نسبت به شبکه‌های اجتماعی 0/81 و برای کل پرسش‌نامه 0/91 به دست آمد. داده‌های به دست آمده از طریق تحلیل عاملی اکتشافی با روش مؤلفه اصلی و چرخش واریماکس، ضریب آلفای کرونباخ و همبستگی پیرسون، رگرسیون چندگانه و تحلیل واریانس، تحلیل گردید. در بخش آمار توصیفی آماره‌های میانگین، فراوانی و انحراف استاندارد به کار گرفته شد.

یافته‌ها

تحلیل عاملی اکتشافی

در بررسی ساختار مقیاس خودگزارشی نگرش و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی، مراحل زیر طی شد: 1. بررسی پیش‌فرض‌ها و شرایط اولیه انجام تحلیل عاملی؛ 2. واریانس عامل‌پذیری ماتریس همبستگی (پیرسون)؛ 3. عامل‌یابی از ماتریس همبستگی؛ 4. چرخش عامل‌ها برای دستیابی به یک ساختار ساده؛ 5. تفسیر عامل‌ها. در گام اول شاخص‌های توصیفی (کجی، کشیدگی، میانگین و واریانس)، میزان همسانی درونی هر سؤال با

گونه شبکه‌ها هستیم. همچنین با وجود تفاوت‌ها در نگرش‌ها و استفاده دانش‌آموزان از شبکه‌های اجتماعی در جوامع مختلف و خلاء ابزارهای اندازه‌گیری مناسب برای ارزیابی و سنجش میزان استفاده و نگرش به شبکه‌های اجتماعی در دانش‌آموزان ایرانی، وجود ابزاری با ویژگی‌های فنی (روایی و اعتبار) مناسب، از ضروریات محسوب می‌شود. لذا انجام چنین کاری در ایران از جنبه عملی با توجه به تفاوت‌های فرهنگی جامعه ایران با سایر جوامع و خلاء ابزار مناسبی برای اندازه‌گیری میزان و نگرش به استفاده از شبکه‌های اجتماعی، برای فهم ساختار این گونه شبکه‌ها و نیز تأثیر آن بر عملکرد تحصیلی ارزشمند محسوب می‌شود؛ بنابراین هدف پژوهش حاضر، ساخت و اعتباریابی مقیاس میزان و نگرش به استفاده از شبکه‌های اجتماعی است و به بررسی رابطه آن با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان سوم دبیرستان منطقه پنج شهر تهران در سال تحصیلی 93-94 معطوف است. بدین منظور فرضیه‌هایی به شرح ذیل صورت‌بندی شده است:

1. مقیاس میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی ساخته شده از اعتبار کافی برخوردار است.
2. مقیاس میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی ساخته شده از روایی کافی برخوردار است.
3. بین میزان و نگرش به استفاده از شبکه‌های اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان ارتباط وجود دارد.
4. میزان و نگرش به استفاده از شبکه‌های اجتماعی می‌تواند به طور معناداری عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را تبیین کند.
5. بین نگرش و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی دانش‌آموزان براساس جنسیت تفاوت معناداری وجود دارد.
6. بین عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان براساس جنسیت تفاوت معناداری وجود دارد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع توصیفی (غیر آزمایشی) و طرح پژوهش از نوع طرح‌های همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش شامل همه دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع سوم دبیرستان منطقه پنج تهران در سال تحصیلی 1393-1394 است که تعداد 350 نفر (187 دختر و 163 پسر) از دانش‌آموزان، به عنوان نمونه با روش تصادفی طبقه‌ای

1. Validity
2. Reliability

شبکه‌های اجتماعی استفاده شد. بررسی‌های انجام شده نشان داد که شیوه عامل‌یابی مؤلفه‌های اصلی با یک چرخش متعامد (واریماکس) و حداقل 0/20 بارعاملی بهترین برازش را با داده‌ها دارد و دو عامل را تولید می‌کند که با توجه به سؤالات مربوط به هر بخش عامل اول میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و عامل دوم نگرش استفاده از شبکه‌های اجتماعی نامیده شد. ارزش‌های ویژه هر عامل به ترتیب در جدول 1 گزارش شده است.

در ادامه، شاخص‌های توصیفی هر سؤال که شامل میانگین و انحراف استاندارد می‌شود، همبستگی هر سؤال با نمره کل عامل که نشان از ضریب تشخیص هر سؤال است و بررسی پایایی هر عامل با حذف هر سؤال بررسی شد. نتایج به دست آمده در جدول 2 گزارش شده است.

نکته: M: میانگین، SD: انحراف استاندارد، D: ضریب تشخیص سؤال، α : مقدار آلفای کرونباخ وقتی سؤال حذف شود، تعداد=350.

آزمون فرضیه‌ها

فرضیه اول: بین میزان و نگرش به استفاده از شبکه‌های اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان ارتباط وجود دارد. جدول 3 ضریب همبستگی بین متغیرهای میزان و نگرش به استفاده از شبکه‌های اجتماعی با عملکرد تحصیلی را نشان می‌دهد. همان گونه که مشاهده می‌شود در رابطه با فرضیه اول پژوهش، بین مؤلفه‌های نگرش به استفاده از شبکه‌های اجتماعی و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی با عملکرد تحصیلی رابطه منفی وجود دارد. به طوری که ضریب همبستگی برای نگرش به استفاده از شبکه‌های اجتماعی و عملکرد تحصیلی $R = -0/33$ و برای میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و عملکرد تحصیلی $R = -0/42$ به دست آمده که هر دو مؤلفه در سطح $(p \leq 0/01)$ معنادار است. بنابراین هرچه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی بیشتر شود و نگرش فرد از استفاده آن به عنوان عامل روابط اجتماعی گسترش یابد، عملکرد تحصیلی کاهش خواهد یافت.

مؤلفه خود در مقیاس اصلی (ضریب تشخیص) و با تمام سؤالات مقیاس بررسی شد. نتایج به دست آمده حاکی از این بود که سؤالات از کجی و کشیدگی نامتعرفی برخوردار نیستند و همچنین فراوانی پاسخ به هر گزینه (از هیچ تا خیلی زیاد) نیز بررسی شد تا مشخص شود در هیچ سؤالی همه شرکت‌کنندگان به یک گزینه پاسخ نداده باشند که نتایج حاکی از توزیع پاسخ‌ها در طول طیف بود. در گام دوم ماتریس همبستگی بین سؤالات بررسی شد تا مشخص شود آیا ماتریس همبستگی عامل‌پذیر است یا نه. معناداری اطلاعات موجود در یک ماتریس از طریق آزمون مربع کای بارتلت صورت می‌گیرد که معنادار بودن این آزمون حداقل شرط لازم برای انجام دادن تحلیل عاملی است. در آزمون بارتلت فرض صفر این است که متغیرها فقط با خودشان همبستگی دارند و رد فرض صفر حاکی از آن است که ماتریس همبستگی دارای اطلاعات معنادار است و حداقل شرایط لازم برای انجام دادن تحلیل عاملی وجود دارد. در این مطالعه مقدار آزمون کروی بارتلت $(\chi^2 = 2794/31)$ با $(P = 0/001)$ نشان داد که این مفروضه برقرار است و حداقل شرط برای انجام تحلیل عاملی برقرار است. به علاوه نتایج نشان داد مقدار شاخص کفایت نمونه‌برداری کیسر - مایر - ال‌کین (کیسر، 1974) برابر با 0/85 بود و از آن جایی که مقدار حداقل این شاخص برای کسب اطمینان از کفایت ماتریس داده‌ها برای عامل‌پذیری، 0/70 است (میرز و همکاران؛ ترجمه شریفی و همکاران، 1391)، و مقدار به دست آمده از این مقدار بیشتر است، امکان ساختار عاملی پرسش‌نامه فراهم شد.

در گام سوم و چهارم ساختار عاملی مقیاس 30 سؤالی نگرش و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی از طریق تحلیل عاملی اکتشافی صورت پذیرفت. در بخش تحلیل عاملی اکتشافی از شیوه عامل‌یابی (مؤلفه‌های اصلی¹ و محورهای اصلی²، حداقل مجذورات بدون وزن³، حداقل مجذورات تعمیم یافته⁴، بیشینه احتمال⁵) و شیوه چرخش (متعامد/واریماکس⁶) قیاس نگرش و میزان استفاده از

1. Principal components
2. Principal axis factoring
3. Unweighted least squares
4. Generalized least squares
5. Maximum likelihood
6. Varimax

در مورد رابطه میزان و نگرش استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان، تاکنون مطالعات مختلفی در دنیا انجام گرفته است. نتایج پژوهش حاضر با مطالعه (کولک و ساندرز، 2008؛ او برایان، 2011؛ پاسک، مور، هارگیتی، 2009) مغایر و با یافته‌های پژوهش (وانگ، چن، لیانگ، 2011؛ کریشنر و کارپینسکی، 2010؛ روسن و همکاران، 2013؛ جانکو، 2013؛ خلیلی آذر، 1392؛ جوادی‌نیا و همکاران، 1391؛ بشیر و افراسیابی، 1391) هم‌سو است. سهولت کار و در

جدول 1. ارزش ویژه، واریانس تبیین شده توسط هر عامل و واریانس تبیین شده تراکمی

عامل‌های برآورد شده	ارزش ویژه	واریانس تبیین شده	واریانس تبیین شده تراکمی
میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	6/19	41/27	41/27
نگرش در رابطه با شبکه‌های اجتماعی	4/62	20/82	62/09

جدول 2. بارعاملی، شاخص‌های توصیفی، ضریب تشخیص و مقدار آلفای کرونباخ هر عامل با حذف تک تک سؤالات

عبارت	بارعاملی	M	SD	D	α
نگرش در رابطه با شبکه‌های اجتماعی	0/49	3/28	0/77	0/41	0/81
شبکه‌های اجتماعی، یک راه بسیار خوبی برای در تماس بودن افراد با یکدیگر هستند به نظر من، استفاده از سایت‌های شبکه‌های اجتماعی، موجب اتلاف وقت است.	0/22	2/49	0/99	0/13	0/83
شبکه‌های اجتماعی اجازه اتصال و ارتباط افراد با علائق و سلیقه مشابه را می‌دهند.	0/54	2/88	0/84	0/43	0/81
خواندن صفحات شبکه‌های اجتماعی، روزانه، وقت زیادی از من می‌گیرد.	0/25	2/72	0/89	0/02	0/83
مهم است هر فرد در شبکه اجتماعی درباره خودش و فعالیت‌هایش بگوید.	0/77	2/72	1/05	0/67	0/79
می‌توانم درباره دوستانم و خانواده آنها بر روی صفحه شبکه‌های اجتماعی اطلاعات داشته باشم.	0/53	2/59	1/03	0/41	0/81
استفاده از سایت‌های شبکه‌های اجتماعی فقط برای سرگرمی هستند.	0/24	2/47	0/92	0/19	0/82
زمانی که من به اینترنت دسترسی ندارم، ناراحت می‌شوم.	0/64	2/88	0/97	0/55	0/80
زمانی که من تلفن همراه ندارم، ناراحت می‌شوم.	0/51	3/02	0/96	0/42	0/81
من به فناوری‌های روز مانند گوشی موبایل، اینترنت و غیره، وابسته هستم.	0/61	2/81	1/00	0/51	0/80
زمانی که من نمی‌توانم به شبکه‌های اجتماعی دسترسی داشته باشم، ناراحت می‌شوم.	0/75	2/41	1/03	0/66	0/79
من ترجیح می‌دهم عمدتاً از طریق شبکه‌های اجتماعی با دیگران ارتباط برقرار کنم.	0/59	2/38	0/93	0/49	0/80
شبکه‌های اجتماعی نقش مهمی در ایجاد روابط اجتماعی من با دیگران دارد.	0/58	2/70	1/01	0/48	0/80
احساس می‌کنم از دوستانم قطع ارتباط کرده‌ام، وقتی در شبکه‌های اجتماعی نیستم.	0/65	1/99	1/02	0/55	0/80
من بسیاری از فعالیت‌های روزانه‌ام را در شبکه‌های اجتماعی به اشتراک می‌گذارم.	0/64	2/00	1/00	0/53	0/80
میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی.	0/32	2/36	0/75	0/29	0/89
گرفتن عکس از طریق تلفن همراه.	0/52	2/03	0/90	0/48	0/89
استفاده از تلفن همراه در طول زمان کار یا کلاس.	0/42	2/51	0/88	0/38	0/89
تماشای ویدئو کلیپ‌ها روی رایانه.	0/62	2/70	0/97	0/56	0/88
جستجو در اینترنت برای دانلود فیلم بر روی هر دستگاه.	0/65	2/76	0/95	0/58	0/88
جستجو در اینترنت برای تصاویر یا عکس بر روی هر دستگاه.	0/44	3/02	0/90	0/36	0/89
بازی کردن روی رایانه، کنسول بازی ویدئو یا گوشی هوشمند	0/69	2/87	1/06	0/60	0/88
چک کردن صفحه شبکه‌های اجتماعی (واتساپ، ایبر، اینستاگرام و...).	0/77	2/95	1/02	0/70	0/88
چک کردن صفحه شبکه‌های اجتماعی از طریق تلفن هوشمند.	0/33	1/77	0/99	0/30	0/90
چک کردن شبکه‌های اجتماعی در مدرسه.	0/69	2/22	0/84	0/62	0/88
به روزرسانی وضعیت پستی.	0/80	2/54	1/05	0/74	0/88
پست عکس و تصویر.	0/85	2/67	0/97	0/80	0/88
جستجوی پروفایل‌ها و عکس‌ها	0/76	2/87	0/96	0/69	0/88
خواندن پست‌ها.	0/73	2/34	1/07	0/63	0/88
نظر دادن روی پست‌ها، به روز رسانی وضعیت، عکس و...	0/72	2/74	1/11	0/63	0/88
لایک کردن یک پست، عکس و...					

رگرسیون چندگانه به شیوه همزمان استفاده شد (جدول 4). نتایج خلاصه رگرسیونی نشان داد که میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی حدود 18 درصد از واریانس عملکرد تحصیلی را پیش‌بینی می‌کند. بنابراین هر چه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی بیشتر شود، عملکرد تحصیلی کاهش خواهد یافت.

پس از بررسی رگرسیون چندگانه، نتایج تحلیل واریانس بررسی شد تا مشخص شود آیا مقدار واریانس تبیین شده از نظر آماری معنادار است یا حاصل شانس و تصادف است. نتایج تحلیل واریانس صورت پذیرفته برای رگرسیون نشان داد که مقدار واریانس تبیین شده به نسبت واریانس خطا

جدول 6. نتایج رگرسیون چندگانه پیش‌بینی عملکرد تحصیلی از نگرش به استفاده از شبکه‌های اجتماعی

خطای استاندارد برآورد	R^2	تعدیل شده	R	پیش‌بین
0/48	0/108	0/111	0/332	نگرش به استفاده از شبکه‌های اجتماعی

بیشتر است و رابطه به دست آمده تصادفی نیست، بدین معنی که مقدار واریانس تبیین شده از نظر آماری معنادار است (جدول 5).

بر طبق جدول 6، نتایج خلاصه رگرسیونی نشان داد که نگرش به استفاده از شبکه‌های اجتماعی 11 درصد از واریانس عملکرد تحصیلی را پیش‌بینی می‌کند. بنابراین هرچه نگرش فرد به استفاده از شبکه‌های اجتماعی به عنوان عامل روابط اجتماعی گسترش یابد، عملکرد تحصیلی کاهش خواهد یافت.

پس از بررسی رگرسیون چندگانه، نتایج تحلیل واریانس بررسی شد تا مشخص شود آیا مقدار واریانس تبیین شده از

دسترس بودن این شبکه‌ها، بازه گسترده اطلاعاتی این پایگاه‌ها، از دلایل استفاده زیاد از این شبکه‌ها است که باعث شده تا دانش‌آموزان استفاده زیادی از این شبکه‌های اجتماعی داشته باشند. در مجموع از جمله مهم‌ترین عواملی که سبب تأثیر منفی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان می‌گردد، می‌توان به کاهش زمان مطالعه ناشی از استفاده از این شبکه‌ها اشاره کرد.

فرضیه دوم: میزان و نگرش به استفاده از شبکه‌های

جدول 3. ماتریس همبستگی بین میزان و نگرش به استفاده از شبکه‌های اجتماعی با عملکرد تحصیلی

ردیف	متغیر	1	2	3
1	عملکرد تحصیلی	1		
2	نگرش به استفاده از شبکه اجتماعی	-0/33*	1	
3	میزان استفاده از شبکه اجتماعی	-0/42*	0/67*	1

اجتماعی می‌تواند به طور معناداری عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را تبیین کند.

برای آزمون این فرضیه که عملکرد تحصیلی از طریق میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی پیش‌بینی می‌شود، از

جدول 4. نتایج رگرسیون چندگانه پیش‌بینی عملکرد تحصیلی از میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی

پیش‌بین	R	R^2	تعدیل شده	خطای استاندارد برآورد
میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	0/422	0/178	0/176	0/55

جدول 5. نتایج تحلیل واریانس

منبع اثر	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	سطح معناداری
رگرسیون	58/84	1	58/84	43/23	0/000
خطا	473/7	348	1/36		
کل	532/55	349			

اینترنتی و نحوه اختصاص وقت به سایر فعالیت‌های اجتماعی ارتباط وجود دارد و بیشتر پاسخ‌دهندگان اذعان کرده‌اند که به دلیل استفاده بیش از حد از اینترنت برای فعالیت در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی مورد اعتراض سایر اعضای خانواده واقع شده‌اند. در مجموع نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های کریشنر و کارپینسکی (2010)؛ گرلیچ، براونینگ، وسترن (2010)؛ روس و همکاران (2013)؛ وانگ، چن، لینگ (2011)؛ شهابی و بیات (1391)؛ خلیلی آذر (1392)؛ جوادی‌نیا و همکاران (1391)؛ بشیر و افراسیابی (1391) که بیان کرده‌اند بیشتر دانشجویان اوقات زیادی از زمان خود را صرف رسانه‌های اجتماعی می‌کنند و یکی از تأثیرات منفی در این استفاده دانشجویان از رسانه‌های اجتماعی را افت تحصیلی دانسته‌اند، هم‌سو است و با نتایج

نظر آماری معنادار است یا حاصل شانس و تصادف است. نتایج تحلیل واریانس صورت پذیرفته برای رگرسیون نشان داد که مقدار واریانس تبیین شده به نسبت واریانس خطا بیشتر است و رابطه به دست آمده تصادفی نیست، بدین معنی که مقدار واریانس تبیین شده از نظر آماری معنادار است (جدول 7).

شبکه‌های اجتماعی جزئی از رسانه‌های اجتماعی است که می‌تواند زندگی خانوادگی و اجتماعی را تحت تأثیر قرار دهد و دچار آسیب کند، زیرا تمام وقتی را که افراد به فعالیت‌های اینترنتی اختصاص می‌دهند، در واقع به قیمت صرف نظر کردن از خانواده، زندگی اجتماعی، تحصیل، تفریح و سرگرمی یا فعالیت‌های ورزشی‌شان است که از تبعات آن کاهش زمان مطالعه دانش‌آموزان است و این

جدول 7. نتایج تحلیل واریانس

منبع اثر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری
رگرسیون	94/95	1	94/95	75/51	0/000
خطا	437/6	348	1/26		
کل	532/55	349			

پژوهش خدایاری؛ حسینی؛ سعیدی (1393) که بیان می‌دارند دانشجویان در حد کمی از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند و مطالعه پاسک، مور، هارگیتی (2009)؛ ابرایان (2011) که بیان می‌دارند ارتباطی بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و ساعات مطالعه دانشجویان مشاهده نشده است، مغایر است. از دلایل مغایرت پژوهش حاضر با برخی از پژوهش‌های ذکر شده، این می‌تواند باشد که با توجه به اینکه مسئله شبکه‌های اجتماعی یک پدیده نوظهور به ویژه در ایران است و سالانه به میزان زیادی به کاربران آن اضافه می‌شود، بنابراین یکی از دلایل استفاده کم دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی در پژوهش خدایاری و همکاران که در اوایل سال 92 صورت گرفته بیش از یک سال بوده است و در طول این زمان هم کاربران شبکه‌های اجتماعی افزایش یافته و هم شبکه‌های اجتماعی جدیدی با قابلیت‌ها و دسترسی آسان، وارد بازار شده‌اند. همچنین پژوهش اوبرایان نیز استفاده کاربران از فیس بوک را که

مسئله سبب اختلال در روند تحصیلی آنها می‌گردد. بنابراین با توجه به یافته‌های تحقیق چنین می‌توان نتیجه گرفت که برنامه‌ریزی مناسب در جهت هدفمند کردن استفاده از شبکه‌های اجتماعی به وسیله دانش‌آموزان و مراقبت والدین می‌تواند سبب افزایش توجه، افزایش ساعت‌های مطالعه، اجتناب از رفتارهای مشکل‌دار، رضایت تحصیلی، درگیری و خودکارآمدی و کسب نمره‌های بالا شود.

اکنون به مطالعاتی در این زمینه اشاره می‌کنیم. میشل و همکاران (2013) در پژوهش خود نشان دادند که رسانه‌های اجتماعی به طور فزاینده‌ای وارد زندگی دانش‌آموزان شده است و افراد به طور روزافزون به سازمان‌ها و گروه‌ها می‌پیوندند و از طریق شبکه‌های اجتماعی با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند. بشیر و افراسیابی (1391) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که افراد با اهداف متنوعی عضو این شبکه‌ها می‌شوند که مهم‌ترین آنها را سرگرمی دانسته‌اند. میان عضویت در شبکه‌های اجتماعی

جدول 10. نتایج آزمون تحلیل واریانس تک متغیری نگرش و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی

منع اثر	وابسته	SS	DF	MS	F	P
جنسیت	نگرش استفاده از شبکه اجتماعی	1/31	1	1/31	5/07	0/01
خطا	میزان استفاده از شبکه اجتماعی نگرش استفاده از شبکه اجتماعی	89/64	348	0/26	4/66	0/01
	میزان استفاده از شبکه اجتماعی	127/22	348	0/37		

پس از بررسی نتایج آزمون همگنی واریانس و برقراری مفروضه نبود تفاوت واریانس در گروه‌ها، نتایج آزمون چند متغیری اثر پیلاپی با ارزش $p=0/98$ ، مقدار $F_{347,2}=2/92$ و سطح معناداری $p=0/04$ ، نشان داد که بین دو گروه تفاوت معناداری در نگرش و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی وجود دارد. نتایج آزمون تحلیل واریانس تک متغیری مبنی بر این که میانگین کدام خرده‌مقیاس در دو گروه تفاوت دارد نشان داد که در نگرش و میزان استفاده در بین دو گروه تفاوت معناداری وجود دارد و میانگین گروه پسرها بالاتر است (جدول 10). بدین معنی که پسرها از این که از شبکه‌های اجتماعی استفاده نکنند، دچار احساس نبود ارتباط بین خود و دوستانشان می‌شوند و به همین دلیل بیشتر از این شبکه‌ها نسبت به دختران استفاده می‌کنند. این گونه نیز می‌توان بیان کرد که به دلیل این که پسران نسبت به دختران از آزادی بیشتری برخوردار بوده و کنترل کمتری نسبت به آنها صورت می‌گیرد، لذا زمان بیشتری را صرف استفاده از شبکه‌های اجتماعی می‌کنند و کمتر به امور تحصیلی می‌پردازند. نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهش خدایاری؛ حسینی؛ سعیدی (1393) هم‌سو است که نشان داد، بین جنسیت و استفاده از شبکه‌های اجتماعی رابطه وجود دارد. نتایج پژوهش گرلیچ، براونینگ، وسترن (2010) نشان داد زنان نسبت به مردان استفاده بیشتری از اینترنت و رسانه‌های اجتماعی داشته‌اند، ولیکن این تفاوت معنادار نبوده است و در کل استفاده هر دو گروه زیاد و تقریباً برابر بوده است.

فقط یک شبکه اجتماعی از کل شبکه‌های موجود است، را بررسی کرده است. شایان ذکر است که او برایان نیز در پژوهش خود اذعان می‌کند که استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر یادگیری مؤثر است.

فرضیه سوم: بین نگرش و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی دانش‌آموزان براساس جنسیت تفاوت معناداری

جدول 8. آماره‌های توصیفی دو گروه دختران و پسران در خرده مقیاس‌های میزان و نگرش به استفاده از شبکه‌های اجتماعی

ردیف	متغیر	دختر		پسر	
		SD	M	SD	M
1	نگرش استفاده از شبکه اجتماعی	0/53	2/57	0/48	2/69
2	میزان استفاده از شبکه اجتماعی	0/58	2/49	0/63	2/63

وجود دارد.

بررسی تفاوت بین دو گروه دختران و پسران در میزان و نگرش به استفاده از شبکه‌های اجتماعی از طریق آزمون تحلیل واریانس چندمتغیری صورت پذیرفت. شاخص‌های توصیفی به دست آمده نشان می‌دهد که در بین خرده‌مقیاس‌های نگرش و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی در دو گروه دختران و پسران در میانگین‌ها تفاوت

جدول 9. آزمون همگنی واریانس (لوین)

متغیر	F	1df	2df	سطح معناداری
نگرش استفاده از شبکه اجتماعی	1/39	1	348	0/24
میزان استفاده از شبکه اجتماعی	0/48	1	348	0/49

وجود دارد (جدول 8).

علاوه بر این برای بررسی تفاوت واریانس در بین دو گروه دخترها و پسرها از آزمون همگنی واریانس (لوین) استفاده شد. نتایج آزمون همگنی واریانس نشان داد که بین دو گروه در نگرش و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی تفاوت معناداری وجود ندارد، بدین معنی که همگنی واریانس برقرار است (جدول 9).

اجتماعی در دانش‌آموزان، از ضروریات محسوب می‌شود. لذا با طراحی و ساخت چنین ابزاری، سعی شد، در جهت فهم ساختار این گونه شبکه‌ها گامی برداشته شود.

پیشینه تجربی و نظری موجود بر این موضوع، تأکید می‌کنند که استفاده از شبکه‌های اجتماعی از جنبه‌های مهم تجارب دانش‌آموزان محسوب می‌شود که در عملکرد تحصیلی آنها مؤثر است. در پژوهش حاضر از رابطه شبکه‌های اجتماعی با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان به عنوان روایی همگرا استفاده شد که نتایج پژوهش، این امر را تأیید نمود. با پیدایش شبکه‌های اجتماعی، استفاده از این شبکه‌ها جزء جدایی‌ناپذیری از زندگی بسیاری از دانش‌آموزان شده است که بر روی همه جوانب زندگی دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارد. همچنان که نتایج پژوهش امیری و همکاران (1390) نیز نشان داد که بین گرایش به آسیب‌های اجتماعی با میزان استفاده، نوع استفاده و میزان اعتماد به شبکه اجتماعی همبستگی معناداری وجود دارد. در مورد تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان، تاکنون مطالعات مختلفی در دنیا انجام گرفته که نشان می‌دهد این مسئله مورد مناقشه است و نشان‌دهنده نتایج مختلفی است. در مطالعه کولک و ساندرز (2008)؛ پاسک و همکاران (2009)؛ او برایان (2011) که ارتباطی بین استفاده از فیس بوک و عملکرد تحصیلی وجود نداشت. از سویی دیگر نتایج مطالعات برخی از پژوهش‌گران نشان داده است که بین معدل کل دانشجویان و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی، ارتباط منفی وجود دارد (کریشنر و کارپینسکی، 2010؛ جانکو، 2013)؛ و این موضوع باعث افزایش اضطراب و استرس شده است (فراهانی و همکاران، 2011).

رسانه‌های نوین تأثیرهای بسیار مهمی بر مخاطبان دارند و می‌توانند زمینه و بستر مناسبی را برای فرصت‌ها و تهدیدها ایجاد کنند. شبکه‌های اجتماعی جزئی از رسانه‌های اجتماعی‌اند که می‌تواند زندگی خانوادگی و اجتماعی را تحت تأثیر قرار دهد و دچار آسیب کند، زیرا تمام وقتی را که افراد به فعالیت‌های اینترنتی اختصاص می‌دهند، در واقع به قیمت صرف نظر کردن از خانواده، زندگی اجتماعی، تحصیل، تفریح و سرگرمی یا فعالیت‌های ورزشی شان است. از تبعات این مسئله، کاهش زمان مطالعه دانش‌آموزان بوده و این مسئله سبب اختلال در روند تحصیلی آنها

فرضیه چهارم: بین عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان براساس جنسیت تفاوت معناداری وجود دارد. تفاوت دخترها و پسرها در عملکرد تحصیلی از طریق

جدول 11. شاخص‌های توصیفی و نتایج آزمون t مستقل در بین دو گروه دخترها و پسرها در عملکرد تحصیلی

		پسر		دختر		
p	t	df	SD	M	SD	M
0/001	11/03	348	1/08	14/94	1/05	16/20

آزمون t مستقل بررسی شد.

شاخص‌های توصیفی به دست آمده از عملکرد تحصیلی دو گروه دخترها و پسرها نشان می‌دهد که میانگین عملکرد تحصیلی پسرها نسبت به دخترها پایین‌تر است. نتایج آزمون همگنی واریانس نشان داد که دو گروه از نظر واریانس همگن می‌باشند. نتایج آزمون t مستقل نشان داد که بین دو گروه دخترها و پسرها در عملکرد تحصیلی تفاوت معناداری وجود دارد، بدین معنی که عملکرد تحصیلی پسرها نسبت به دخترها ضعیف‌تر است (جدول 11). ملو و ورل (2006) بیان کردند که پیشرفت تحصیلی در دختران همبستگی مثبتی با نگرش‌های مطلوب نسبت به آینده دارد (نقل از خلیلی آذر، 1392). دو ویژگی شخصیتی آرام بودن و انجام دادن منظم فعالیت‌ها در مدرسه در فرهنگ دختران و عدم سخت‌گیری این دو ویژگی با فرهنگ پسران به عنوان یکی از دلایل موفقیت بیشتر دختران نسبت به پسران نام برده است.

نتیجه‌گیری و بحث

با توجه به اینکه شبکه‌های اجتماعی مجازی، موضوع مورد علاقه بسیاری از پژوهش‌گران است و عمر چندانی هم از آن نمی‌گذرد، کاربرد این شبکه‌های نوظهور در طیف وسیعی از روابط، از روابط شخصی گرفته تا روابط جهانی، این پدیده را تبدیل به یک سوژه تمام‌عیار در پژوهش‌های اجتماعی و رسانه‌ای کرده است. این پژوهش با هدف ساخت و اعتباریابی مقیاس میزان و نگرش به استفاده از شبکه‌های اجتماعی و ارتباط آن با عملکرد تحصیلی صورت گرفت. با توجه به تفاوت‌های فرهنگی جامعه ایران با سایر جوامع، وجود ابزاری با روایی و اعتبار مناسب، برای ارزیابی و سنجش میزان استفاده و نگرش نسبت به شبکه‌های

دیبرستان انجام شده است؛ بنابراین تعمیم این یافته‌ها به پایه‌های تحصیلی دیگر با محدودیت مواجه است و باید با احتیاط صورت گیرد. در این راستا پژوهش‌های آتی می‌توانند روابط این متغیرها را در مقاطع مختلف بررسی کنند، همچنین پژوهشی درباره‌ی درک مخاطبان از استفاده از شبکه‌های اجتماعی، می‌تواند راه‌گشایی در باب مسائل و علت استفاده زیاد از این گونه شبکه‌ها باشد. علاوه بر این پیشنهاد می‌شود از ظرفیت این شبکه‌ها برای ایجاد منابع یادگیری و استفاده علمی در جهت بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان استفاده شود و در این زمینه برنامه‌ریزی‌های مناسبی صورت گیرد.

می‌گردد. همچنین ایجاد خستگی روزانه به علت اختلال در میزان خواب دانش‌آموزان، خود را به صورت عدم تمرکز در طی فرایند یادگیری و افت عملکرد تحصیلی نشان داده است. بنابراین با توجه به یافته‌های تحقیق چنین می‌توان نتیجه گرفت که برنامه‌ریزی مناسب در جهت هدفمند کردن استفاده از شبکه‌های اجتماعی به وسیله‌ی دانش‌آموزان و مراقبت والدین می‌تواند سبب افزایش توجه، افزایش ساعات‌های مطالعه، اجتناب از رفتارهای مشکل‌دار، رضایت تحصیلی، و کسب نمره‌های بالا شود. همچنین می‌توان با به کارگیری رسانه‌های اجتماعی در فرایند آموزشی، از آنها به طور بهینه در جهت اهداف آموزشی استفاده کرد.

از آنجایی که پایه‌ی تحصیلی در پژوهش حاضر کنترل شده است و پژوهش حاضر در بین دانش‌آموزان سال سوم

منابع

- امان‌زاده، آمنه؛ نعمان‌اف، منصور (1393). بررسی اثربخشی آموزش مبتنی بر وب، رایانه و یادگیری سیار بر مهارت تفکر انتقادی و تفکر خلاق دانشجویان دانشگاه‌های استان مازندران. *فصلنامه پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی*، 3(9)، 68-57.
- امیری، عبدالرضا؛ نوری مرادآبادی، یونس؛ بساطیان، محمد (1390). بررسی رابطه استفاده از شبکه‌های ماهواره‌ای و گرایش بهره‌برداران به آسیب‌های اجتماعی در بین جوانان شهر کرج. *فصلنامه نظم و امنیت انتظامی*، شماره 4(4)، 142-117.
- بشیر، حسن؛ افراسیابی، محمدصادق (1391). شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و سبک زندگی جوانان: مطالعه موردی بزرگ‌ترین جامعه مجازی ایرانیان. *فصلنامه تحقیقات فرهنگی*، شماره 5(5)، 62-31.
- جوادی‌نیا، سید علیرضا؛ عرفانیان، مرتضی؛ عابدینی، محمدرضا؛ بیجاری، بیتا (1391). تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بیرجند. *مجله آموزش در علوم پزشکی*، 12(8)، 598-606.
- خدایاری، گلثوم؛ دانشور حسینی، فاطمه؛ سعیدی، حمیده (1393). میزان و نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجاز (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه مشهد). *فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی*، شماره 77، 167-192.
- خلیلی آذر، هایده (1392). شناخت ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی و اثرهای آنها بر روابط بین فردی نوجوانان. *فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی*، سال بیستم، شماره 3، 181-155.
- دهقان‌زاده، حسین؛ علی‌آبادی، خدیجه؛ دهقان‌زاده، حجت (1395). تدوین چهارچوب طراحی بازی‌های رایانه‌ای آموزشی موضوعات شناختی در سطح خرد با روش تحلیل محتوا استقرایی و بررسی میزان اثربخشی آن در یادگیری مفاهیم. *فصلنامه پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی*، 4(13)، 20-7.
- صدیق بنای، هلن (1387). آشنایی با شبکه‌های اجتماعی، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ای روزنامه همشهری.
- ضیایی‌پرور، حمید؛ عقیلی، سیدوحید (1388). بررسی نفوذ شبکه‌های اجتماعی در میان کاربران ایرانی. *فصلنامه علمی - ترویجی علوم اجتماعی*، 80، 23-42.
- عابدینی، یاسمین؛ مختاری، محمد مهدی (1394). مدل علی روابط انگیزش پیشرفت و عملکرد زبان انگلیسی: نقش واسطه‌ای و فراشناختی کمک‌طلبی تحصیلی در یادگیری از طریق تلفن همراه. *فصلنامه پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی*، 3(11)، 16-7.
- کاستلز، مانوئل (1380). عصر ارتباطات و پایان هزاره. ترجمه ناصر موفقیان، جلد اول، انتشارات علمی و فرهنگی.

- نصرتی، محمد (1391). جشن جهانی شبکه‌های اجتماعی. روزنامه اعتماد، 2431، 9.
- مرادی، مریم (1390). بررسی میزان مشارکت دانشجویان ارتباطات در تولید محتوای رسانه‌های اجتماعی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
- میرمحمد صادقی، میلاد (1391). تحلیل شبکه‌های اجتماعی با Nodexl، تهران: کیان.
- Becker, M.W., Alzahabi, R. & Hopwood, C.J. (2012). Media multitasking is associated with symptoms of depression and social anxiety. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 16(2), 132-135.
- Boyd, D.M. & Ellison, N.B. (2007). Social network sites: definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 210-230.
- Burak, L. (2012). Multitasking in the university classroom. *International Journal for the Scholarship of Teaching and Learning*, 6(2), 1-12.
- Farahani HA, Kazemi Z, Aghamohamadi S, Bakhtiarvand F.; Ansari, M. (2011). Examining mental health indices in students using Facebook in Iran. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 28, 4-811.
- Gerlich, R., Browning, L. & Westermann, L. (2010). The social media affinity scale: Implications for education. *Contemporary Issues in Education Research*, 3(11), 35-41.
- Hansen, D.L.; Shneiderman, B. & Smith, M.A. (2011). Analyzing Social Media Networks With NodeXL: Insights From a Connected World.
- Internet World Stats. (2010). Jenkins-Guarnieri, M.A., Wright, S.L. & Johnson, B. (2013a). Development and validation of a social media use integration scale. *Psychology of Popular Media Culture*, 2(1), 38-50.
- Johnson, G.M. (2010). Internet use and child development: The technomicrosystem. *Australian Journal of Educational and Developmental Psychology*, 10, 32-43.
- Junco, R. (2013). Comparing actual and self-reported measures of Facebook use. *Computers in Human Behavior*, 29, 626-631.
- Kirschner, PA, Karpinski, AC. (2010). Facebook and academic performance. *Computers in Human Behavior*, 26(6), 37-45.
- Kolek, EA.; Saunders, D. (2008). Online disclosure: An empirical examination of undergraduate Facebook profiles. *NASPA Journal*, 45(1), 1-25.
- Marks, G. (2010). What aspects of schooling are important? School effects on tertiary entrance performance. *School Effectiveness and School Improvement*, 21(3), 267-287.
- Mazer, J.P.; Murphy, R.E. & Simonds, C.J. (2009). The effects of teacher self-disclosure via facebook on teacher credibility. *Learning, media and technology*, 34(2), 175-183.
- Michael A.; Jenkins, G.; Stephen, L.; Wright, and Brian, J. (2013). Development and Validation of a Social Media Use Integration Scale. *Psychology of Popular Media Culture*, Vol 2, No 1, 38-50.
- Moreno, M.A.; Jelenchick, L.; Koff, R. & Eikoff, J. (2012a). Depression and Internet use among older adolescents: An experience sampling approach. *Psychology*, 3, 743-748.
- O'Brien, SJ. (2011). Facebook and other Internet use and the academic performance of college students. [Dissertation]. Temple University; Available from: <http://udini.proquest.com/view/facebook-and-other-internet>.
- Pasek, J.; More, E.; Hargittai E. (2009). Facebook and academic performance: Reconciling a media sensation with Data. *First Monday*. 14(5).
- Putnam, R.D. (2000). *Bowling Alone*. NY: Simon & Schuster.
- Rheingold, H. (2002). *The virtual community, homesteadin on the electronic frontier*, Addison-Wesley publishing company reading, ma.
- Rosen, L.D.; Whaling, K.L.M.; Carrier, N.A. & Cheever, J.R. (2013). The Media and Technology Usage and Attitudes Scale: An empirical investigation. *Computers in Human Behavior*, 29, 2501-2511. Journal homepage: www.elsevier.com/locate/comphumbeh.
- Venkatesh, V.; Thong, J.Y.T. & Xu (2012). Consumer acceptance and use of information technology: Extending the Unified Theory of Acceptance and Use of Technology. *MIS Quarterly*, 36(1), 157-178.
- Wang, Q, Chen, W, Liang, Y. (2011). The Effects of Social Media on College Students.

Johnson & Wales University, 111. Scholar-
sArchive@JWU,111.[http://scholarsarchive.
Jwu.Edu/mba_student](http://scholarsarchive.jwu.edu/mba_student).

Wang, Z. & Tchernev, J.M. (2012). The
“myth” of media multitasking: Reciprocal
dynamics of media multitasking, personal
needs, and gratifications. *Journal of Com-
munication*, 62, 493-513.